

9104

4/093

ПЕТРО ПАНЧ

ОДЕССА

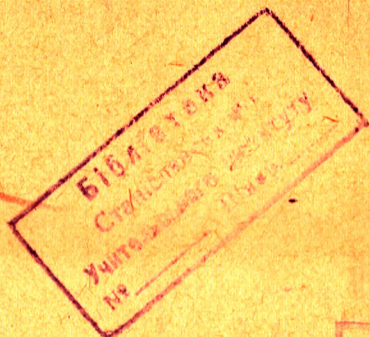
СЛЮСАР
ІЗ ДЕПА

МАСОВА БІБЛІОТЕКА ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ П16

ПЕТРО ПАНЧ

СЛЮСАР ІЗ ДЕПА

9104

НБ ПНУС

9104

~~5013~~

~~1113~~

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО

ХАРКІВ

1934

КИЇВ

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літопису Українського Друку”, „Нартовому репертуарі” та інших посамничих Української Книжкової Палати.

Редактор групи *П. Ходченко*
Техкер *М. Гулак*
Коректор *К. Малюшкевич*

*М. Приходькові, слюсареві депа
ст. Дніпропетровськ, нагородже-
ному орденом Леніна—присвячую.*

Чорний від сажі Митрофан Юхимович, слюсар з автоматної бригади, почувши, що його хтось смикає за сорочку, вигнув жилисту шию і, поверх окулярів, заморочено зирнув униз. На масній підлозі в піонерській краватці стояв білявий хлопійко і щось говорив пискливим голоском. Червоні краватки стрибали по депу й біля інших верстатів. На сусідній канаві очманіло сичав під вивідним ковпаком прибитий паротяг, і Митрофан Юхимович одразу не зміг розібрати запитання, але, спіймавши вухом останнє слово «клуб», звів очі до закуреної стелі. По залізних ребрах депа стрибали горобці, схожі на малих хлоп'ят. Піонер зіп'явся навшпиньки й викрикнув голосніше:

— Ви, товаришу, брали участь у Жовтневій революції?

Митрофан Юхимович витер рукавом піт з порізаного зморшками лоба.

— А ти хіба забув, як ми з тобою рятували депо?

Білоголовий піонер зняковів і розгубленими очима втупився в замащеного робітника.

— Мені ж тільки... Я ще малий.

— Так то з твоїм батьком?

Суворе з глибокими зморшками біля рота обличчя Митрофана Юхимовича взялося по-смішкою й він зворотом долоні приголубив білявий вихор на піонеровій голові.

— Чий ти?

— Мого батька Махно забив: Васенків.

До них надійшов з клоччям у руках клишоногий слюсар від сусіднього верстату.

— Ну, гайда, гайда, хлопці, не заважайте людям працювати.

Митрофан Юхимович і сам не любив заводити балачок за роботою, але таке поведження Олекси Надутого з дітьми його неприємно вразило.

Посмішка збігла з давно неголеного обличчя.

— Може б, на бригадира почекали. Чого ви хочете, дітки?

— Про Жовтневу революцію.

— І про виконання транфінплану.

— Обійдемося і без бригадира, — перебив Олекса Надутий. — Я й сам організую.

Митрофан Юхимович скопив на нього очі. Свої обов'язки слюсаря сьомого розряду Олекса Надутий часто плував не тільки з обов'язками бригадира Шийки, Івана Кузьмовича, а навіть з обов'язками парторга Стояна. «Я таки трохи освіченіший за них, — пояснював він у таких випадках, — а що я безпартійний, так це не вада, а досада. Кого б здря все таки не поставили завідувати майстернею». Клишоногий Олекса Надутий з'явився в їхній бригаді

після наказу Наркомшляхів про повернення транспортників до своєї спеціальності. Про те, що в Автодорі він працював на посаді завмайстерні, Надутий згадував при кожній нагоді і мало не вважав це за підставу втручатися до чужих справ.

— Так ви хочете, — звернувся він знову до піонерів, що вже збилися до купи, — щоб виступили у вашому клубі про дитинство та про Жовтневу революцію? Гаразд, ідіть. А ми сами організуємо. Митрофане Юхимовичу, може, й ти хочеш побалакати на вечорі?

В його голосі бриніла неприхована іронія.

— Та куди нам, — теж не без іронії відповів глухим, ніби застудженим голосом Митрофан Юхимович, що знав Надутого, коли ще він лазив по долівці. — Хіба ось що б я їм розповів, щоб знали, як колись давалася наука.

І він починає пригадувати, як зостався малим сиротою, а мати була прачкою, як віддала вона його, одинадцятилітнього хлопця, до майстерні, де ремонтувалися швацькі машини. Був він там недовго. Зліквідувалася майстерня, віддала його мати до майстерні ліжок, і тут пробув щось не більше, як сім місяців. Грошей, щоб платити учням, звичайно, не водилося. Перейшов він до драпувальника, але й ця майстерня теж хутко зліквідувалася. Віддають його до колісника. Посилає він його якось із ходами на ярмарок до Новомосковського.

— Я хлопець малий, перший раз на люди сам виїжджаю і не вгледів хазяйського ко-

жуха: стибрила ракалія. Ну, що ж, прогнав мене хазяїн, ще й ляпасів на дорогу надавав. Потім віддає мене мати до лимаря Надутого. Тепер Олекса Надутий уже додумався до того, що безпартійність не вада, а досада, а тоді в батька він ще тільки вмів каляти штанці. У майстерні старого Надутого було учнів щось душ із п'ятеро чи шестеро. Наука наша починалася вдосвіта. Найменший мав наносити води, потім з господинею мусів іти на базар по харчі. Я був малий, і мішок та корзина з харчами завжди були більші від мене. Після цього треба було доглядати дітей. Надутиха злюща була, а Олекса слабкий на втори. Не доглядив — і вже тобі брудною сорочкою по морді. Весь писок вимаже Надутиха, ще зверху й піском притрусить. А хазяїн учив у майстерні по-своєму. День-у-день ходять учні в синцях, мов розмальовані блазні. Хоч би кому пожалітися, так нікому, бо й приставові він робить, і губернаторові, й суддям усім догоджає...

Не зміг він довго витримати такої науки і втік у другу майстерню до штахетника. Тут теж була така поведінка, робити заставляли з четвертої ранку й до десятої вечора, а щоб їсти дати, то не дуже. Нарешті, попав до тесляра. Одного вечора прийшов він зморений до хати, чує — приємно пахне смаженим. Вечеряє хазяїн, йому теж їсти хочеться. Господиня дає горщик з борщем, що вже він його сьорбав третій день, і випихає в темну хижку.

— Борщ давно вже скис, але мені так хо-

четься їсти, що я пересилую огиду й починаю його сьорбати. Чую—щось начеплялося на ложку, на підборіддя й ворухиться на губах. А в хижці темно, придавив я губою—ворухиться. Мене страх напав, навіть горщика не втримав, і він, як кавун, чвакнув об підлогу. Чиркнув сірником і сам мало не чвакнув, як чавун: мокра підлога ворухилася від чорних масних тарганів. Я не бачив, коли й хазяї прибігли до хижки, чую тільки:

— Навіщо ти горщик розбив? — сікається з кулаками господиня, — горщик!

А я оббираю з себе тарганів і весь тіпаюсь.

Ледве живий виповз із хижки й більш не вертався до цього теслі.

Поступає потім він до каретника, але місяців через три одсилає і каретник, бо роботи не було. Переходить до другого каретника. Одного разу свердлов він на бормашині дірки, а такий джигун, як оце щойно стрибав, і кинь у трибок прогонича. На трибку поламалось тільки три зуби, а йому хазяїн набив усі.

— Після цього попрощався я з хазяївами назавжди. Коли мені вже було шістнадцять років, я поступив у оце депо.

Митрофан Юхимович одвернувся до свого верстату. Усе це він міг би сказати, але Надутому вголос нічого не сказав, бо не любив за роботою заводити балачок, він тільки пригадав своє дитинство і ще раз повторив уже роздратовано:

— Та куди нам: і двох слов не зв'яжемо.

Клишоногий Надутий глянув на його жилисту високу, трохи вайлувату постать і співчутливо кивнув головою.

— Розповідати треба вміти, а ти, мабуть, ніде й не вчився?

— Ні, не вчився.

— Так я вже склав програму: про Жовтневу революцію я сам хочу розповісти, Лусь—нехай про дитинство, а Потягайло—про соцмагання нашої бригади, а може бригадир захоче? Тільки він теж такий. А мені не первина, хоч і про соцмагання. Скільки в нас змагається? От ти, приміром, змагаєшся?

— Змагаюсь, — лаконічно відповів Митрофан Юхимович і тернув терпугом по залізній скальці.

— Що це ти робиш?

— Та це знову пробую. — Він враз засоромився і відчув себе перед клишоногим Надутим, як щойно перед ним — малий піонер. — Пробую, чи не можна здешевити.

— Скалку? Для чого?

— Для Кнорового смока.

— Чудак: вона ж із спеціальної бронзи робиться, а ти залізо човгаєш.

— А я хочу процементувати його. Економія може бути яка.

— Ну, й придумав.

Олекса Надутий презирливо скривив тонкі губи й пхекнув.

Митрофан Юхимович зовсім зніяковів і одвів свої олив'яні очі на шпарки закуреної стіни.

Надутий продовжував допитливо нишпорити по верстату.

— А як твої стаканчики? — запитав уже лагідніше. — Здається, оце вони? — і він узяв із столу бронзовий деталь, що був новим удосконаленням до Вестінгаузового смоку. Але Митрофан Юхимович уже встиг опанувати себе. Він мовчки висмикнув із лещат скалку, жбурнув її в куток до брухту й занурився в записи ремонту.

Олекса Надутий облизався, й на його змочені губи виступила посмішка.

— Тепер ти хочеш вставляти сюди набір кілець чи що? Усе копаєшся, удосконалюєш. Воно, конечно, річ доходна!

Митрофан Юхимович не відповідав, немов би не чув, і затиснув у лещата уже другий деталь.

Надутий ще трохи потупцяв на місці й, ніби щойно згадавши, ляпнув себе по лобі:

— Мене ж викликали на виробничу нараду. Я там не закінчив циліндра збирати, так ви тут самі вже якось, а може я вернусь. — І він шмигнув за паротяг, що виставив долоні буферів просто до верстату Митрофана Юхимовича; але, ступивши три кроки, зупинився, потер собі лоба і знову повернув назад.

— Ти, Митрофане Юхимовичу, не сердься. Може, я ще й допоможу тобі.

— Чого ти вештаєшся?

Олекса Надутий пробіг очима по верстату й намацав бронзовий деталь.

— Я хотів тебе спитати про кільця, — але побачивши наморщене чоло Митрофана Юхимовича, він затнувся і потім, ніби за цим тільки й вертався, закінчив: — Як це було в тебе з денікінським панцерником?

— А тобі навіщо? Час найшов.

— Дітям буде цікаво послухати. Я ж усю історію згадуватиму на вечорі.

— А, там дурниці, — одмахнувся рукою Митрофан Юхимович. — Он скоро бригада прийде паротяг приймати, — і він ткнув пальцем в табличку на стіні, де на чорному тлі крейдою було написано

№ парот.....9734

№ пром.....

термін12-VI

15. 30 год.

«Дурниця», від якої так зневажливо відмахнувся Митрофан Юхимович, трапилася з ним 1919 року. Білі під натиском червоних поспішно відступали назад спід Орла. Вони з останніх сил чіплялися за станції між Білгородом і Харковом, Митрофан Юхимович працював за слюсаря в цьому ж самому депі. Несподівано в депо з'являється поручник з двома солдатами.

— Де майстер?

Переляканий на смерть майстер підбіг до них підтюпцем.

— У нас зіпсувався паротяг під панцерним

поїздом, — говорить до нього офіцер: — не гайно одремонтувати. — І роздратовано цвяхонув стеком по халяві.

Майстер зирнув по депу й намацав Митрофана Юхимовича.

— А піди но подивися, — проговорив він більше переполошеними очима, ніж словами. — Хоч би так, щоб від'їхав від депа.

Митрофан Юхимович мовчки спровадив інструмент до кошика і з підручним під конвоєм солдатів пішов до панцерника, що зупинився далеко за мостом.

І солдати, і офіцер були чомусь роздратовані, мов шершні, і поводитися з Митрофаном Юхимовичем, немов із спійманим повстанцем. Він ще більше насупив брови. — Що я вам, полонений? — промимрив про себе і вирішив, що лагодити паротяга не буде ні за що. Механік у військовій формі привітався лагідніше.

— Виручай, — каже.

— А що таке?

— Вестінгаузівське гальмо зіпсувалося. Покришка на циліндрі.

Митрофан Юхимович потайки зирнув ще раз на механіка, на його непевні для машиніста рухи і поліз під машину. Він з таким же поспіхом міг бий не лазити, зробив це тільки для більшої переконливості. Посидівши трохи навпочіпках, Митрофан Юхимович викараскався спід дишля і з подивом запитав механіка:

— Це, мабуть, паротяг здалеку йде?

— З Північного Кавказа. А що хіба?

— Ну, так воно й є: у нас таких покришок немає. Інша ж дорога.

Він хотів сказати: «інша система», але вчасно збагнув, що Вестінгаузівські гальма скрізь однакові й однакові до них покришки; про це в першу чергу мусів знати механік, коли він і раніше водив машину. А тому він і сказав, щоб бути переконливо щирим—«інша дорога».

Машиніст закліпав очима.

— Правда, інша. Ах, чорт! Що ж тепер?

«Поїдеш і так, коли на хвіст наступлять», — подумав про себе Митрофан Юхимович.

Але в розмову вмішався все той же офіцер, що не спускав слюсаря з очей.

— Що, що таке? — протяг він досить виразно. — Немає для нас, для генерала Денікіна, для Росії немає, а для більшовиків є? Для комуні є? — Заберіть його! — і офіцер, розбризкуючи на всі боки лайку, забігав із стёком в руках навколо паротяга, що сонливо сопів під сонцем.

Митрофана Юхимовича обступили, позираючи на яр з неприхованим бажанням, солдати. Він теж озирнувся на глибокий ярочок збоку колії й подумав: «не вдалося».

Підручний тим часом непомітно встиг відбігти й щосили гайнув до майстра, але виручив його не майстер, а товариш Редька, машиніст із їхнього ж депа, що йшов по колії додому. Зобачивши серед купки солдатів свого слюсаря, він обережно наблизився.

— Ти хто? — запитав його офіцер.

— Машиніст. Іду з роботи.

Не досить мудрий офіцер вирішив спіймати слюсаря Митрофана Юхимовича на брехні і єхидно запитав:

— Так у вас таких покришок для гальма немає?

Митрофан Юхимович намагався зустрітися очима з атакованим Редькою, бо його, Митрофана Юхимовича, доля залежала тепер тільки від нього, але той ніби не помічав свого слюсаря, наморщив чоло, звиклим рухом присів до машини й почав уважно оглядати головний повітрохід гальма. Запорошена трубка сумлінно виконувала свої немудрі обов'язки, і Митрофан Юхимович ще раз оглянув яр, що неприємно чорнів поруч із колією. В задушливому повітрі дзвеніла напружена тиша. Навіть офіцер не ляпав себе стеком по халяві, а немов вишкочений пес за патичком, пильно стрибав очима за кожним рухом машиніста із депа. Нарешті Редька підвівся й безпорадно розвів руками.

— Ну, що?

— У нас таких немає.

Він навіть не сказав, чого немає.

Митрофан Юхимович тепер уже з приємністю кинув оком на яр біля колії й помітив, що там ще зелене соковита трава.

Офіцер безсило застрибав на дрібних камінцях, ніби вони пекли йому підшви.

— Так ви так спасаете Росію! — і засипав, як з решет, лайкою. — Марш! — кричить.

— Ну, й пішли, — закінчував свої спогади Митрофан Юхимович. — Пару пива Редьці поставив. — Але на цей раз, одмахнувшись, він сказав Олексі Надутому:

— Дурниці. Дітям треба розповісти, як їхні батьки від білих депо рятували, як увесь струмент поховали, а брухт одправили за пломбами.

Але Надутий, мабуть, не знав і цієї пригоди, бо невиразно покліпав очима й промимрив:

— Це я, здається, пригадую. Ой, мати моя, мені ж ще треба до Комітету сприяння. — І, приплюснувши кепі, гулькнув до виходу.

— Коли він устигає тільки: і сюди, і туди. Ну, й гарячий, проговорив услід булькатий слюсар Лусь, — не ударник, а ентузіаст першої марки.

— Якби він так ударяв по циліндру, — відповів йому Стоян, молодий в трикотажній майці парторг. Його верстат був поруч із Митрофаном Юхимовичем.

— Громадська робота — теж діло.

— Чуєте, товариші, Лусь повчає. Розкидав циліндри, а тоді: — «ви й без мене якось». А через нього знову перестій!

✓ — Зберуть товариші.

— Ану, покажи приклад.

— Він ото, мабуть, запарився.

— Не покаже, бо теж запариться.

— Гайки не нагвинтить як слід.

— На язик тільки широкий.

— А ти за мене робив?

— Траплялося, — вставив уже сивий робітник.

— А тебе не той, так ти й не той... — і він цинічно зіскалив зуби.

— Заткни пельку.

На бік Луся, булькатого слюсаря, став його приятель Потягайло, на довгих ногах.

— А оце бачили? — і він вульгарно ляпнув себе під живіт.

На стійло прибіг чорнороб Андрійко.

— Де бригадир? Майстер кличе.

Слово «майстер» справило магічне враження: всі враз зачовгали терпугами, застукали молотками, або просто нахилилися над деталями. Але це було тільки на хвилину, доки не зрозуміли, в чім справа, і сварка знову забулькотіла на оскалених зубах. Заохочений Андрійко втрутився й собі, намагаючись перекрити всіх своєю обізнаністю в лайці. Врешті, Митрофан Юхимович, що вже мовчки збирав покинутий напризволяще Надутим циліндер, не витримав і рішуче ступив у коло готових до бійки слюсарів. Один вигляд його, завжди спокійного, широкого, з широкими вилицями обличчя з мазутом у зморшках враз примусив усіх змовкнути. Митрофан Юхимович звів очі на Стояна.

— Лайкою виховуєш?

Стоян знітився:

— Я ж і лаяв їх, Митрофане Юхимовичу, щоб вони язиків не розпускали.

— Що це за мітинг?

Всі озирнулися. За Митрофана Юхимовича спиною стояв начальник депа й машиніст приймальник. Робітники зніжковіли й взялися до роботи.

— Це так працює ударна бригада? Промивання закінчили? Де бригадир?

— На сьомій канаві.

— Як?

— Допмагає Ворошиловській бригаді.

— Дайте записи ремонту.

Інженер перегорнув чорну від мазуту книгу й пробіг через великі окуляри запис на останній сторінці.

— Знову агрегат Кнора. Це ви ремонтуєте? — зирнув він на Митрофана Юхимовича.

— Я.

— Погано. Накажу на повторний списувати.

— Справа, товаришу начальник, не в ремонті, а в системі.

— Себто?

— Кріплення в хлипаковій коробці нікуди не годиться.

— Цікаво?

— Не дуже, бо як гайка на стрижні послабне, так клямра й вискакує, а від цього й увесь хлипаковий комплект випадає з свого гнізда.

— А ще що?

— Хвостовик теж обривається щоразу. Так чим тут ремонт допоможе?

Інженер уже лагідніше запитав:

— Так що ж по-вашому, наш радянський агрегат не годиться?

— Чому? Годиться. Але над ним ще треба попрацювати.

— Нікому не забороняється.

Митрофан Юхимович давно вже подав свою пропозицію про удосконалення Кнора й чекав тільки на результати випробування, але відповів не про це.

— Без науки трудно, товаришу начальник.

— Учитися теж нікому не забороняється. — Інженер, слухаючи, гортав книгу: — Це у вашій бригаді був недавно повторний ремонт?

— У нашій.

— Хто винен?

— Слюсар Надутий. Неправильно зібрав циліндер паротягового гальма.

— Товаришу Надутий.

— Пішов до Цехкому.

— Як?

— До Цехкому, чи до Комітету сприяння.

— Викликали, — пояснив Лусь.

— Під час роботи? Вам що ж, наказ невідомий? Профорг, ніяких цехкомів у робітний час. Громадські навантаження після роботи.

З будки паротяга, що долонями буферів упирався в спину Митрофана Юхимовича, зіскочив кочегар.

— Ну, що? — запитав його машиніст.

— Заправив.

— За півгодини прийду приймати, щоб мені ніякої затримки. Досить з перестоями, — кинув він уже через плече і разом з інженером пішов повз шерехи паротягів.

— Хоч і зараз, — сказав Лусь, булькатиє слюсар: — я своє скінчив уже. Шабаш!

— А гайку ти ставив? — спитав його спід паровика Митрофан Юхимович.

Лусь насторожив ухо.

— Я. А що?

— Так ти ж, голубчику, молотом її насадив, а не нагвинтив. Вона в тебе вже хилитається.

— Вигадуєш, — незадоволено пробурмотав Лусь, проте поліз під паротяг і почав клацати ключем.

— А трійник промив? — допитувався Митрофан Юхимович.

— Трійник? Немає дурнів.

Ізза паротяга вистрибнув Олекса Надутий і швиденько поліз під колеса до циліндра, що його вже закінчував Митрофан Юхимович. Бригада насторожилась і уважніше завовтузилась на своїх верстатах. Слідом за цим на проході почувся верескливий голос і потім уже показався, в білому картузі на потилиці, бригадир Шийка, Іван Кузьмович.

— Знову начадили. Васька, клятий, заткни йому горло!

«Васька», до якого адресувався бригадир, щось вигукнув, але паротяг під вивідним ковпаком сичав і далі і наповнював чадом усе депо.

— Перевірили гальма? — звернувся він до бригади. — Смок готовий?

Перевірили, Іване Кузьмовичу, — відгукнувся з канави Надутий.

— Лусь ще трійника не зробив, — сказав Стоян: — не хоче.

— Ти чого бузиш, Лусь?

Лусь, булькатиї слюсар, покрутив головою й запискав: — На пиво вчора змагався, — але побачивши, що бригадир здивовано ширить очі, він уже з виглядом шибайголови відповів: — На копійку діла, а забруднишся на гри-веник. Я камерон краще уб'ю, а не цю муру!

Бригадир з білим картузом на потилиці і тоненьким паском під обвислим животом, вибухнув лайкою.

— Роби, що дають. Тобі визначив монтер?

Але на Луся це ніякого враження не справило. Він уже погрозово огризнувся:

— А ти не дуже хлипака роззявляй. Нам шляхи не заказані.

— Митрофане Юхимовичу, — звернувся бригадир уже плаксиво, — візьми ти, голубчику, а з ним нехай ще монтер побалакає чи що!

Митрофан Юхимович мовчки кивнув головою.

— Ой, хоч би вже скоріше вас здихатися.

— Як здихатися?

— Хіба що?

Бригадир ще загадковіше відповів:

— Багацько знатимете, рано посивієте.

* * *

Ще з самого ранку над верстатом висіла оповістка про загальні збори «поточного

ремонту». Митрофан Юхимович затримався на здачі паротяга й тому на збори запізнився.

На повістці денній, між іншим, стояло питання про підсумки роботи депа за останній місяць і наслідки боротьби за якість. Автоматна бригада хоч і випустила за місяць двісті дев'яносто сім паротягів, а з них аж сімнадцять по оздоровчому ремонту, проте бригада мала три випадки повторності і п'ять прогулів, що їх зробили втрюх — Надутий, Лусь і Потягайло. Митрофан Юхимович хотів піднести на решті це на зборах, бо справа обходила не тільки їхню бригаду і тому обмежуватися одними доганами тим, хто заважав бригаді працювати по-ударному, видно, замало, але він прийшов, коли вже розбирали поточні справи і опрацьовували постанови депівської конференції, в зв'язку з наказом наркомату шляхів.

— Які ще будуть пропозиції? — запитав голова зборів.

З різних кутків їдальні, де відбувалися збори, почали викрикувати на різні голоси.

— Треба про спецівку побалакати. Видають на два роки, а її й на три місяці не вистачає.

— Час уже вижити чад з депа.

— Я пропоную зробити один довгий ковпак і поставити електричні витяжки. Запишіть.

— Записано. Ще хто?

— Розцінки треба передивитися.

— Це стоїть окремим питанням, про знищення урівнялівки.

— А чому не дбають за запасні деталі? Дру-

гий рік немає хлипаків, а нам повторки пишуть.

— Треба нижче ліхтарі спустити.

— Та щоб вікна протирали.

— Ви щось хотіли сказати, Митрофане Юхимовичу, — звернувся до нього голова Цехкому.

— Нехай, нехай молодші вибалакаються.

— Ми вже цілу годину балакаємо.

— Будь ласка.

— Я, товариші, не чув, про що ви тут говорили, — Митрофан Юхимович підвівся.

— А не треба було спізнюватися, — повчально вставив Олекса Надутий, що сидів біля столу президії.

— Так я кажу, не чув, — пропустивши без уваги слова Надутого, провадив далі Митрофан Юхимович, — а сказати хотів ось про що. Після повалення америки, чи пак знеосібки, справи у цеху покращали, але зовсім не багато. Показники і досі ганебні. А дехто гадає, що й з цього вже треба бути задоволеним.

— Хто саме? — спитав Надутий.

— Ти перший... Товариші, ми мусимо рішуче зламати не тільки систему складання бригад, а може декому й хребет. Друге. Пролетарська держава витрачає мільйони, щоб піднести нашу культуру, друкують книжки, газети і все для робітника, для селянина, а в нас і досі в депі висить мат, густіший за чад. Доводиться, товариші, убіждатись такого содержания, що ми ще раби.

Довкола почали наводити приклади:

— У нас теж ця гидота водиться: язиками більш клепають, ніж молотками.

— Отож ми підписали умову на соцзмагання з Ворошиловською бригадою, щоб своєчасно випускати паротяги, щоб знищити прогули, щоб вжити повторні ремонти, а щоб робітник поведився культурно, про це ніхто й не згадав. Тепер скажу я вам про такий вопрос. Голіруч перемоги не дістають, а до технікумів усі ходити не можуть, а щоб збудувати соціалізм, як сказав наш вождь, технікою озброїтись треба всім.

— Правильно, — перебив його Олекса Надутий, — товариші, я пропоную назвати нашу бригаду: «техніка в маси», як сказав товариш Сталін.

— Від того, що ти назовеш, ще не порозумнішаєш. У нас обідня перерва тягнеться цілу годину. Чому хвилин на 30 — 40 не зайти до депа інженерові і не почитати нам хоч би про наш паротяг, чи про те ж Вестінгаузове гальмо, що ми щодня в ньому копірсаємося?

Поміж столами з'явився майстер. Він, витягнувши довгу шию, наглядів вільне місце, але Надутий, що з його появою навіть підвівся, вивернув спід себе стілець і поспішно підсунув майстрові.

Той кивнув головою:

— Про що тут балачки?

Надутий став за його плечима й, зігнувшись, почав пояснювати.

Митрофан Юхимович подав ще пропозицію про процентні надбавки на тарифну ставку.

— Щоб не стригти всіх під нульовий номер. Більше деталей убив, більше відсотків одержуй зверх платні, а Бюро раціоналізації нехай дасть шкалу на кожен деталь. От тоді й буде сама себе раба б'є...

Його пропозиції були всі цілком конкретні, чим не міг похвалитись, особливо сьогодні, Олекса Надутий, а тому він, не ховаючи іронії, перебив його:

— Товариші, Митрофан Юхимович все хоче на індуса ставку робити. Для нього колектив уже не сила.

Його перебив голова зборів:

— Митрофан Юхимович партієць і в поглядах його на колективну роботу ви помиляєтесь. Треба бути діалектиком.

Надутий знизав плечима.

— Тоді в мене є запитання.

— Будь ласка.

— Бригада може взяти шефство над якою-небудь школою?

— Не тільки може, але для передачі свого досвіду новим кадрам навіть повинна це зроби.

— В такому разі я беру шефство над робітфаком технікуму й викликаю усю автоматну бригаду.

— Хто згоден з моєю пропозицією?

В автоматній бригаді було двадцять п'ять

чоловіка, частина сиділа в кутку й клацала на столі доміном.

— Товариші, вас же питають. Хто — за?

Клацання доміна на хвилину втихло й руки звелися на лікті.

— Всі? А ви, Митрофане Юхимовичу, не згодні, чи утримуєтесь?

Митрофан Юхимович докірливо похитав головою:

— Ти хоч би одного за своє життя навчив. Язик тобі треба підв'язати.

— Може, мотузком, як ти повітрохід?

Більшість відповіла на це дружним рего-том.

Справа з «мотузком» стала широко відомою тому, що в газеті «Депо» якомсь з'явилася замітка:

Ремонтують мотузком.

16 квітня на паротязі ч. 96 — 87 робили ремонт в автоматичній бригаді. По запису машиніста треба було укріпити головний повітрохід г/В на паротязі.

«Адже, можна його й прив'язати — може не примітять», — вирішили ці псевдоударники, — так і зробили. Через це вийшла затримка.

За таке байдуже ставлення треба рішуче вдарити, поставивши цю справу на товариському суді.

Свідомий.

Ремонт Вестінгаузового гальма робив Митрофан Юхимович і був здивований з такої дурної замітки, написаної, мабуть, кимсь із їхньої

бригади, тому скоро в тій же газетці він дав пояснення. З'явилося воно в такому вигляді:

На замітку «Ремонтують мотузком».

Слюсар відповідає:

Працюючи на паротязі ч. 96 — 87, я одержав записку:

«Укріпити в г/В головний повітрохід під паротязом.

Я взявся за ремонт, але не маючи підручного, для зручності роботи трубку прив'язав мотузком. Укріпивши повітрохід, я перевінив гальмо, але мотузка зняти забув. Паротязова бригада не зрозуміла, в чім справа, й зняла бучу, а потім сама з цього сміялася.

Як можуть неперевірені факти попадати в газету?

Слюсар ч. 13.

Коли регіт спав, хоч Олекса Надутий ще намагався гикати, бо майстер теж ще не закінчив хилитатися від сміху, Митрофан Юхимович звівся на ноги:

— Не путяща, Олексо, ти людина.

Насунувши на лоба кепку, він поміж столами попростував до дверей, де на нього чекав посланець із паркому. Олекса Надутий переможно глянув на голову зборів, що схватився за дзвоника, і послав навздогів:

— Правда очі колить!

Про ці збори нагадав йому сьогодні молодий інженер із Бюра раціоналізації, що вже другий місяць читав у бригаді лекції під час обідньої перерви. На стінці висіла схема гальма Вестін-

гауза, а на токарному верстаті його окремі частини. Позаду на канавах, мов прип'яті на конов'язі коні, стояли вряд на промиванні потужні пасажирські паротяги. Деякі з них, заходячись від ядухи, намагалися задки виповзти на чисте повітря. Об ясний конус флангового розбивався жмут косоного проміння. Вся бригада була в зборі, відсутній був тільки Олекса Надутий, що ще до перерви побіг до голови Комітету сприяння.

Бригадир, з білим кашкетом на самій потилиці, сидів між двома чорними шафами, біля верстату й, пишаючися своїм знанням, повторював для всіх щойно проказану інженером лекцію. Чорнороб Андрійко за його кожною фразою брав із столу деталь і задоволено говорив:

— Ось він.

Фабзайча, прикріплене до Митрофана Юхимовича, патичком показувало такий же деталь на стіні. Решта робітників уважно стежила за кожним їхнім рухом.

— Товаришу інженере, — звернувся до нього Андрійко, чорнороб, коли той уже складав до теки схему, — і це у вас усе в книжці прописано?

— Прописано, прописано, товаришу. У бригадира візьміть назви книжечок, які треба придбати. Думаєте вчитися?

— На кваліфікацію думаю, товаришу інженере. У комсомол уже прийняли.

Митрофан Юхимович посміхнувся.

— Студентами всіх скоро зроблять ваші лекції.

— Значить, користь є.

— Та хоч перестали лаятись. А біля бригадира, дивіться, навіть квіти стоять.

— Загалом, у вас стало зовсім охайно. Раніше тут калюжі не виводилися.

— Помітно? Змагаємося за кутьтуру з ворошиловцями.

— А на кількість, а на якість?

Митрофан Юхимович поморщився.

— Змагаємося, та, мабуть, доведеться раків пекти: за першу декаду мали дві повторності і п'ять прогулів. Пишуть їм догани, а вони ними... Чому не заведуть чистки робочого класу, як от партії, слово честі, треба, щоб любив свій клас.

Інженер посміхнувся.

А ви самі, як працюєте?

— У мене, товаришу інженере, така заведенка, чи ти змагаєшся, чи ні, а працювати должен гарно. Коли доскакати не можеш, рачки долізь. От як я розумію тепер наше завдання. Раз ти совецький, так май на все хазяйське око, бо ти тепер в оці всього світу.

— Пробачте, ви вже давно в партії?

Митрофан Юхимович трохи зніяковів.

— Тільки сьомий рік. Ленінський. — І, ніби виправдуючись, пояснив: — Став помічати увагу до робітника і сам втягся. Без уваги інтересу нема до роботи. А раніше все більше прислухався до гудка, щоб хвилинки зайвої не

перепустити. А такі ще й досі є: терпугом човгає, а сам про кабанчика думає.

— А за раціоналізацію ви давно взялися?

— Отже, я кажу, як увагу приділяти стали більшу. Хоч у Бюрі раціоналізації й досі товку не доб'єшся.

Інженер потяг до себе портфель.

— Так я вас порадує: ваше вдосконалення смока Кнора дало блискучі наслідки, — і він дістав папірець. — Ось дивіться:

«Журнал № 11 засідання журі ДОРИЗУЛ'а. Постановили...»

Інженер повів по чорних рядках пальцем:
— Читайте!

«Примененное изменение на 25 паровозах дало прекрасные результаты; порчи и ослабление крепления клапанов совершенно прекратились, чем достигнута ежемесячная экономия на участке по одному ремонту свыше 250 рублей».

— А ось і детішкам на молочишко: «Журі ДОРИЗУЛ'а считає автора заслуживаючим поощрення в розміре 3-х місячного содержания — 410 рублів із фонду по раціоналізації ТЧ — 2, пропозиція же його, як имеющее общетранспортное значение, направит в ИЗУЛ НКПС».

Митрофан Юхимович тихенько кашлянув, переклав на верстаті якийсь деталь, поправив під собою стілець і, щоб не дати помітити свого настрою інженерові, що ввічливо одвів очі вбік, поспішно запитав:

— А з другою пропозицією як, про те, щоб у водяному циліндрі покришку зробити?

— І про це тут сказано. Жюрі стверджує велике значення і цієї переробки Кнора і направляє все це до центру.

— А вам, товаришу, рекомендує взяти заявкове свідоцтво на обидві пропозиції.

— Оце дякую вам, — проговорив вражений Митрофан Юхимович.

— Мені, за що? Це вам треба дякувати, що допомагаєте індустріалізації країни. Загалом ваша бригада в цьому відношенні звертає на себе увагу. От слюсар т. Надутий теж подав свою пропозицію і досить цінну. — Митрофан Юхимович тепер посміхнувся на весь свій широкий рот. Він навіть не втримався і з гордоців за свою бригаду якимось наївно окнув:

— От добре! Про що?

— Про вдосконалення Вестінгаузового смока.

Посмішка поволі сховалася в глибокі зморшки на щоках, і Митрофан Юхимович наморщив лоба. Те, що Надутий подав свою пропозицію на вдосконалення Вестінгаузового смока, було для нього новиною. Олекса Надутий, хоч був теж слюсар сьомого розряду, як і він, навіть завідував десь майстернею, але ніколи не виявляв уваги до раціоналізації чи вдосконалення. Хіба що раз поцікавився вдосконаленням Вестінгаузового смока, про яке він, Митрофан Юхимович, подав уже більше як рік свою пропозицію до виробничої наради. Так його

защільниками цікавився також і Потягайло. Навіть брав на якийсь час.

Враз Митрофана Юхимовича пройняла, мов електричний струм, неприємна до марудності підозра.

Що на подібне вдосконалення він подав уже давно заявку, і що зовсім не вірить, щоб Надутий міг щось вигадати нового, Митрофан Юхимович про те інженерові не сказав. Не сказав і про те, що тільки вчора вони з машиністом Редькою пробували ставити ці защільники до смока, але тому, що шток був у задрах, довелося набити їх знову азбестом.

Їхню розмову порушила поява на канаві зав-агітмас осередку в розстебнутій на всі груди сорочці. За ним ішов юнак з фотоапаратом і з блокнотом у руках. Попереду, як хазяїн, вів їх клишоногий Олекса Надутий. Юнак з блокнотом з подивом озирався на зіп'яті над канавою паротяги і, шулячись від перегукування гудків і сичання паротягів, почав лагодити на тринозі свій апарат. Олекса Надутий тим часом непомітно розстебнув сорочку до самих штанів, засукав рукава й озброївся молотом.

— Бажано було б відбити який небудь виробничий момент, — сказав юнак з блокнотом, посуваючи Надутого до паротяга. — Ударник за роботою.

Ця ідея сподобалася Лусеві й Потягайлові і вони швиденько схопилися за деталі, які трапилася під руку.

Але Олекса Надутий категорично запротестував.

— Іване Кузьмовичу, ідіть ви. На прощання.

Бригадир Шийка сидів над книгою ремонту і одмахнувся рукою. Тоді Олекса Надутий плакатно й досить погрозово замахнувся молотом на крайцкопф, що ніколи не заслуговував на таке з ним поводження і в такій позі завмер.

— Дякую, — сказав, цокнувши, юнак. — А який ваш стаж? — і націлився писати до блокноту.

Олекса Надутий зніяковів.

— З батька, — відповів він якомога тихше, — з діда, знаєте.

— Значить, потомственный, ніби? А тепер розкажіть, що тут і як у вас робиться.

— Так може ви, Іване Кузьмовичу. Наш бригадир. Висувають на помічника майстра.

— Качай сам: ударяємо, змагаємось і все таке.

Олекса Надутий заговорив тепер уже упевненим тоном:

— Автоматна бригада ім. т. Сталіна високо тримає почесне ім'я проводиря партії. Кожен день у нашій роботі є день перемоги на соціалістичному фронті...

Юнак з блокнотом уважно занотовував кожне слово, а завагітмас осередку в цей час вів розмову з парторгом Стояном.

Митрофан Юхимович не став би вслухатись у цю завчену Надутим балаканину, коли б не спіймав кивка у його бік. За цим він почув:

— Він якийсь чудакуватий: все копірсається, все копірсається, удосконалює. — Останнє слово було сказано з явною іронією. — І зранку тут і в вечір тут. Сім'я, знаєте, велика.

Слюсар Лусь, бачачи увагу до Надутого, вирішив його підтримати:

— Один надривається, — і він кивнув у бік Надутого: — а другий наживається.

Завагітмас, що вів розмову з парторгом, озирнувся й запитав:

— Це ти, товаришу Надутий, знову два прогули зробив?

Надутий враз замішався і, щоб не втратити свого престижу в очах журналіста, хутко відповів:

— Я ж хворів, хіба ви не знали, чуть не вмер.

— Мабуть, на хаті підірвався, — буркнув хтось із слюсарів.

— Я ще не встиг тільки больничного листка взяти, — виправдувався Надутий, — так це пустяк.

Помітивши, що він прямує до виходу, бригадир гукнув:

— Гудок зараз буде!

— Я одну хвилиночку. Одну хвилиночку, тільки проводю товариша журналіста. Наш бригадир. Висувають на помічника майстра.

— Це він правду говорить? — кинувши у бік Надутого, запитав Стояна сусіда.

— Про Шийку? Правду.

— Скоро?

Уже ніби погоджено з парт і профорганізаціями.

— А нам?

Стоян знизав плечима. — Я одним вухом чув, ніби Надутого хочуть.

— На бригадира?

— На бригадира.

— В нашу бригаду?

— Та в нашу ж.

Сусіда Стояна стулив губи й довго дивився на одірваного гудзика, що теліпався в Стояна на штанях, аж потім протяг: «так он воно що, цікаво», і пішов з новою до свого другого сусіди.

* * *

Перерва вже закінчилась, але Олекса Надутий все ще не повертався і технік, що на нього чекав, починав уже нервуватись.

— А навіщо він вам?

— Чертежі робочі треба зробити.

— Із чого, для чого?

— Для Бюра раціоналізації з його вдосконалення зашільників.

Лусь і Потягайло, довідавшись, що Надутого заявка вже пройшла через ДОРІЗУЛ і що визначено за це вдосконалення премії тисяча двісті карбованців, напріндились і вирішили, нарешті, одкритися перед усім світом, що вони теж брали участь у цьому вдосконаленні.

— Раз, раз і готово. Яке завгодно ізобретеніе можем ізобрісти. Гоні тепер монету!

Ви теж, хлопці, записані до нашої бригади раціоналізаторів.

— Якої бригади? — здивувалися робітники, на яких ткнув Лусь.

— Ну, такої. Всовершенствованіє соціалізму. Спитай Надутого, той вам усе враз определить.

Митрофан Юхимович, кінець-кінцем, вирішив з'ясувати цю справу.

— Що за вдосконалення? — спитав він техника. — І так хутко проведено в життя?

— Тепер Бюро раціоналізації працює поударному, — відповів техник. — Замість азбестової набивки набор кілець. Серйозне вдосконалення.

— Щось дуже на ваше скидається, — стиха сказав Стоян.

— Ну, не може бути, — не зовсім переконаний відказав Митрофан Юхимович. — А про мою заяву не чули? Я ще двадцять дев'ятого року подав теж на защільники і теж набор базальтових кілець. Тільки не на одну, а на дві ноги, лабіринтовий втулок з брондзи.

— Це теж з брондзи.

— У Митрофана Юхимовича готові вже давно, — вставив Стоян, — працюватимуть на большой палець. Пробували.

Техник похитав головою:

— Не чув. Не чув. — І, приголомшений очманілим сичанням паротягів і дзеньканням заліза, побіг шукати Надутого в друге депо.

— Ой, щось тут не все гаразд, — сказав

Митрофан Юхимович. — Ой, мабуть, таки я декому зіпсую настрої.

— А ви навідайтесь до Комітету сприяння, до Осоружного.

У Митрофана Юхимовича зникла з виду розгубленість і він уже переконано сказав:

— Не, Осоружний свій же робітник. Не должно, щоб навмисне припустив яке шахрайство. Може заявку загубили.

— Навідайтесь, — радив Стоян. — Там не один Осоружний.

— Та піду після гудка, обов'язково піду.

Але після гудка, як гадав Митрофан Юхимович, піти не вдалося, бо до них підійшов бригадир і сказав, щоб сьогодні четверо слюсарів залишилися наднормово на ремонт поданого з аварії паротяга.

Він призначив Митрофана Юхимовича, Стояна, Луся і ще одного з прикріплених фабзавучників.

Булькатиий Лусь ще в обідню перерву умовився з Потягайлом, що після зміни підуть «обмивати» своє вдосконалення і, почувши бригадирове розпорядження, мовчки склав свій інструмент до шафи і навіть не дочекавшись гудка, попростував із депа.

— Ти куди, Лусь? — здивувався бригадир. — Чув, що я тобі говорив?

— До завтрього, — відповів той, махнувши шапкою. — На місто!

Бригадир з обвислим на тоненький пасок животом перебіг очима всіх робітників, зробив

кілька кроків за Лусем, потім повертівся на місці і заверещав йому услід:

— Це ти ударник? Ти в мене побачиш! Я тобі весь день викреслю, я тобі покажу!

Вчинок Луся вразив своїм нахабством усю бригаду, навіть Олекса Надутий, його приятель, промимрив собі щось під ніс, а до бригадира вже вголос:

— От, йому добре: пішов і все, а вам доводиться кров псувати. Я б оце сам з охоти зостався, якби не заслабла вдома дитина.

Замість Луся зголосився зостатися сивий уже робітник — Лука Терентьович.

* * *

До Комітету сприяння Митрофанові Юхимовичу не вдалося сходити ні того, ні другого дня, але Осоружного, голову Комітету, він зустрів у черзі біля автобуса, яким їздив до себе на виселок. Довго він не знаходив потрібних слів, щоб вияснити цю справу, і тому витратив багацько часу на зовсім непотрібні балачки. І тільки коли вже показався автобус і довга черга заворушилась, Митрофан Юхимович спитав:

— Як же це виходить: я подав заявку на защільники ще 1929 року, а ти таку саму заяву дев'ятсот тридцятого року провадиш у життя?

Осоружний спочатку зеніяковів:

— Та це не твоє. Це зовсім інше.

— Як же не моє, коли тільки взято стакан

і перенесено лабіринтовий утулок. Де ж тоді моя заявка?

— А я знаю?

— А хто ж має знати?

Останнє запитання ніби образило Осоружного й він тоном, який зовсім не пасував голові Комітету сприяння і виробничої наради, робітникові із депа, сказав:

— А тобі, Юхимовичу, все мало? Уже ж одержав премію, нехай тепер інші ще одержують. А тобі досить і однієї.

Останню фразу він закінчив уже на приступці автобуса і слідом за ним кондуктор загородив рукою двері:

— Більше не можна.

Автобус рушив, а Митрофан Юхимович з розгубленим виглядом остався чекати на другий. Деякий час його увагу відбирала фраза: «більше не можна» і він підносив очі вслід важкій машині, аж нарешті збагнув зміст сказаного Осоружним. Виходило, що в Комітеті сприяння на його пропозиції дивилися, як на спосіб наживи, на бажання тільки одержати премію. Митрофан Юхимович, мов хворий на зуби, зірвався з черги й закружляв по запорошеному майданчику.

* * *

На хвіртці в себе дома Митрофана Юхимовича зустрів його син Коля, робітфаковець механічного технікуму.

— Дибай, дибай, батьку, скоріше.

Звичайно Митрофан Юхимович вітався до сина досить оригінально — брав його за вухо і вів до столу під зеленими сливами.

— Щоб не забував, що науку за вуха витягає пролетаріат.

Але на цей раз він пройшов мовчки. Коля, робітфаковець, провів його здивованими очима.

— Темпи, кажу, батьку, темпи: на засідання Міськради треба їхати. Ось повістка.

Митрофан Юхимович взяв із його рук клаптик паперу, пробіг стомленими очима й апатично поклав на стіл, на якому дружина готувала вже обід. На приступках до хати сиділа його, зовсім сива, мати в окулярах і блимала сталевими шпичками над панчохою. В садку бавився з собакою школяр.

— А де твоє «здрастуйте»? — проговорила мати старечим голосом.

Митрофан Юхимович струсив з голови кепку й нахилився над мискою з водою.

— За всякими Осоружними, мамо, й голову загубиш.

— Тобі, батьку, непереливки? — запитав його спантеличений Коля.

— Непереливки, Колю, непереливки. Свій же брат, робітник, не розуміє тебе. Що ж можна питати з бюрократа.

Коля уважно вислухав розмову його з Осоружним, головою Комітету сприяння і виявив зовсім недоречно задоволення.

— Значить, наша кавалерія не помилилася: справжній бузотьор твій Осоружний. Ну, так я ж тобі ще одну неприємність скажу. Ти обідай.

— Як твої защільники?

— Надутий премію вже одержав.

— А це твоя заявка?— і Коля долонями розгладив поруч з тарілкою пожовклий папірець.

Митрофан Юхимович зирнув на білу пляму і борщ з ложки полився назад у миску.

— Де ти взяв її?

— Обережніше, забризкав. Легка кавалерія знайшла в кошику у Осоружного. І ще таких цілий десяток викинув.

Заявка була до Комітету сприяння, яку він написав ще дев'ятсот двадцять дев'ятого року про вдосконалення Вестінгаузового смока. Про цю саму заявку він питав сьогодні в Осоружного, голови Комітету.

Митрофан Юхимович поклав ложку і відсунув від себе борщ.

— Та ти, батьку, їж. Набирайся сили перед боєм.

— З ким?

— З опортуністами на практиці. Це ж ясно, що хтось угроблює робітничі пропозиції. Чекай, ще за вашу бригаду як візьмуться. А то ви тільки на словах будуете соціалізм. Хто брав шефство над вечірнім робітфаком?

— Ти про що?

Коля витяг з кишені газетку «Депо» і пока-

зав на позначену червоним олівцем замітку під заголовком:

«Шефи, де ви?»

«Автоматична бригада взяла шефство над вечірнім робітфаком мехтехнікуму. Тов. Надутий на зборах виголосив патетичну промову про використання практики найбільше кваліфікованої бригади і викликав на змагання своїх товаришів. Але занадто легше жонглювати словами, ніж виконувати обіцянки. Сплив уже третій місяць, а школа й досі не бачила своїх шефів у вічі. Один тільки товариш...»

Читай, читай, батьку, це про тебе, — тикав Коля пальцем у газету.

Митрофан Юхимович пропустив рядок і читав далі:

«... з власної ініціативи працював і досі працює з нашими учнями і це дає блискучі наслідки. Товариші автоматники, чи не думаєте ви, що тільки гучними фразами можна збудувати соціалізм?»

— А ти вже миску відсуваєш. От держи контакт з комсомолією, так ми тебе зразу в люди введемо.

Митрофан Юхимович насупив свої густі брови, але губи зрадливо посміхнулися. Він за звичкою простяг до Коліного вуха руку. Коля відхилився:

— Чекай, коли б ще тебе не довелося витягати за вуха. Ти що думаєш робити з цією заявкою?

— Кажу ж тобі — уже Надутого прийняли пропозицію. На цигарки скурю.

Коля докірливо похитав головою. На обличчі Митрофана Юхимовича відбилася дитяча безпорадність і він, щоб не подати вигляду, сердито спитав:

— А що ж її в рямці під скло завести? Чи нову писати?

— Правильно, треба написати нову, а не в рямці. Ти їдь собі в Міськраду, а я ще подумаю, — закінчив Коля тоном надто практичної людини.

На цей раз Митрофан Юхимович не дав уже йому відхилитися, спіймав за вухо й двічі смикнув догори.

— Яйця курчат учать? І без тебе знаю!

* * *

Колін план складався з наступу на Дорпрофсоюз і на ІЗУЛ. Митрофан Юхимович довго щось прикидав в умі.

— Не вистачає часу ходити. Мо, краще нові пропозиції подати.

— Які?

— Ну, от, взяти хоч би клінгерит. Він коштує нам по двадцять три карбованці за аркуш, а я беру звичайний картон і облямовую його міддю. Коштує це не більше як полтинник, а справляється не гірше за клінгерит. Який це ефект буде, коли щомісяця тільки в нашому депі його витрачають аркушів по п'ятнадцять?

Коля, як справжній експерт, морщив чоло й розважно тяг.

— Так, так, а ще що?

— Можна ще розточку водяного циліндра Кнора робити на місці, а не знімати весь агрегат. Я надумав уже таке точило.

— А ще що?

Митрофан Юхимович, невміло приховуючи задоволення, почав розповідати ще про винайдений ним прилад витискати заглушки триходових грантиків, про патрон приточувати розподільникові кільця по декілька за раз. За його способом обточування коштує по двадцять копійок, а раніше це коштувало по сімдесят п'ять копійок від кільця. Або ключ вкручувати й викручувати гнізда хлипаків безпечної головки.

— Раніше тільки те й робили, що скручували й ламали гнізда, та ще й руки собі пекли, а тепер цей ключ усуває всі такі дефекти.

Коля глянув на всі очі.

— Та ти, батьку, просто ходячий інститут винахідництва й раціоналізації. Смикни за вухо. — І він, трясучи головою, нахилився до батька.

— І нічого мені не говориш, все тихенько.

— Ти, синку, ще спиш тоді, коли ми думаємо.

— Так про це ж треба писати, треба кричати.

Митрофан Юхимович двома пальцями обвів нижню губу й повчально сказав:

— Учись, сину, робити, а не кричати. Охочих до галасу у нас — хоч греблю гати.

— Ну, ти не кричи, а до ІЗУЛ'у все таки ще йди й ще говори з ними по-більшовицькому.

— Дорогу робітничому винахідництву! — вже в тон йому вставив Митрофан Юхимович.

— Зараз скрізь, батьку, гамірно: треба голосніше! Що тобі останній раз сказали?

— Голова знайшов усі мої пропозиції і наполягає, щоб удосконалення защільників розглянули на виробничій нараді.

— Бач, захотів і добився.

— Ніколи, Колю, ходити: час у нас зараз такий. Тільки тепер не залишу!

Враз на Колиному обличчі відбилася тривога й він несміливо запитав:

— Тату, — він так звертався до батька тільки в хвилини найбільшої інтимності. — Тату, а твої лабіринтові втулки й защільники не буза?

Його тривога передалася Митрофанові Юхимовичу. Він, дійсно, після вчорашніх балачок з паротяговим майстром, що не приховував свого скептичного ставлення до цього вдосконалення, стратив попередню упевненість і на запитання сина замішано розвів руками.

Розмова ця відбувалась у кімнаті за столом, над яким висіло під абажуром дві електричні лампочки. З портретів, почеплених по стінах, дивилися на них Ленін, Шевченко, його сивий батько і Клим Ворошилов з гнідого коня. В кутку на полиці гомоніло радіо, в темній кухонці безшумно то з'являлась у плямі світла,

то зникала його сувора й поважна дружина. За вікнами осінній уже вітер оголяв листя з дерев у маленькому садочку, що під його тінню Коля місяць тому укладав свій план наступу на ІЗУЛ.

Митрофан Юхимович ще раз розвів руки, потім зайшов до другої кімнати, де біля столика над панчохами сиділа його, зовсім сива, мати в окулярах, з шухляди дістав теку з своїм кресленням, надів окуляри з нікльованими обідками і, підперши круглу голову долонями, занурився в концентричні кола, зроблені олівцем.

Коля, пройнятий батьковим настроєм, тихо підійшов до нього і мовчки теж схилився над текою.

* * *

Дорпрофсож, довідавшись про наслідки наскоку легкої кінноти на Комітет сприяння й собі зацікавився роботою місцевкому тяги.

Про це узнав Митрофан Юхимович під час обідньої перерви, коли до них у бригаду заявився голова Цехкому. В руках у нього була свіжа газета. Виждавши закінчення лекції молодого інженера, що вже пояснював інжектор, він підійшов до стінки, на якій висіла широка дошка з написами: «Число, місяць. Виконано цілком. Виконано не цілком. Термін виконання. Фактичне виконання» і т. д. і, звертаючися до бригадира Шийки, запитав:

— Навіщо гроші витрачали?

Дошка була цілком чиста. Бригадир зніжків, але на допомогу йому вихопився Олекса Надутий.

— Ніколи було: штурмова декада.

Голова Цехкому скривився, ніби його враз запекла згага.

— Хіба ж так штурмують? Товариші, за дві декади — сім прогулів і два спізнення. Це ж про вашу бригаду? — І він заляпав по газеті. — А з дисципліною що у вас робиться?

— От ти йому скажи, — вказав бригадир на Луся, який намагався заглушити їхні балачки терпугом.

— Товариші, будемо викидати із ударників, із спілки. Так не можна!

— Звичайно, — вставив Олекса Надутий, — ударник мусить бути зразком залізної дисципліни.

— Подумайте, сьогодні ваша бригада не довиконала, завтра друга, як же тоді можна планувати транспорт?

— Бо ми ще й досі думаємо, моя хата скраю... — сказав Митрофан Юхимович.

Голова Цехкому з винуватим виглядом подав йому руку.

— Дорпрофсож вимагає надіслати справу про твою заявку.

— Ну, то й надсилайте. Таки дійшла ниточка до клубочка, — торкнув він ліктем Стояна.

— А ти від себе нічого не хочеш додати?

— Щоб Осоружні не викидали моїх заявок.

— Здається, його знімають з Комітету. Він тепер і старається та, мабуть, уже пізно. Ти одержав повідомлення?

— Про що?

— Післязавтраго будуть випробовувати твої защільники.

Профорг взяв голову Цехкому за рукав і почав говорити йому щось пошепки, між словами зиркаючи то на бригадира, то на Олексу Надутого. Між ними зав'язалась суперечка.

— Ну, це вже погоджено, — закінчив голова Цехкому.

Між слюсарями теж наростала суперечка, в центрі якої були Олекса Надутий, Лусь і Потягайло.

— Ти себе знай, — огризався Лусь.

— Нам такі заважають працювати, — кричав Стоян.

— А ти просвистів змагання, так і мовчи.

— Митрофанові Юхимовичу, брат, не соромно програти, і тобі так бажаю, а ти знаєш за мною прогули чи спізнення?

— Які можуть бути прогули! — вмішався голова Цехкому, — прогули в ударній бригаді? Ваша бригада плямує цим увесь поточний ремонт. Ви після цього не маєте прова носити почесне ім'я товариша Сталіна. Коли хто заважає вам працювати по-ударному, карайте його, бийте.

— Викидати їх до біса, — вставив Митрофан Юхимович, — тоді можна буде сказати — один за всіх і всі за одного.

— Ясно, — сказав голова Цехкому і побіг, мотиляючи газетою, хоч змісту останніх слів він просто не дочув.

Профорг тепер узяв за майку Стояна й теж почав шепотіти йому щось на вухо, очима вказуючи то на бригадира Шийку, то на Олексу Надутого.

— Ну, ні, цього не припустимо, — сказав Стоян і скосив очі на Митрофана Юхимовича, — он кого. Краще не знайдеш.

Профорг цілком погодився з Стояном.

Митрофан Юхимович не помітив, як потім він, ніби шукаючи свій ключ, обійшов майже всіх слюсарів і встиг коротко кожному щось шепнути на вухо. Не помітив Митрофан Юхимович, як сплив і день і вже заступала друга зміна. Він увесь поринув у свої базальтові кільця, що могли зробити з нього посміховище на все депо, а тому здивовано вставився на Стояна, свого парторга, коли той притримав його за рукав і сказав:

— Митрофане Юхимовичу, так і ви ж зостаньтесь. Ми за п'ять хвилин.

Вся бригада збилася в проході за паротягом, що зіп'явся над канавою, тільки бригадир ще сидів над книжкою записів ремонту.

Замурзані чорні обличчя робітників збуджено блимали білками й білими зубами. Олекса Надутий похапки витер клоччям руки і, погрожуючи Стоянові, побіг кудись з таким виглядом, ніби мав сюди привести загін міліції. Його послужливо підтримувало ще двоє-трое

робітників, що поділили з ним премію за «вдосконалення».

Митрофан Юхимович все ще не розумів, у чім справа. Пояснив Стоян. З м'язами фізкультурника під трикотажною майкою і з приємним обличчям юнака, він протиснувся на середину кола і сильним голосом, щоб перекрити шепіння й гудки паротягів, викрикнув:

— Товариші, ви всі, мабуть, чули, що в нашій бригаді міняється бригадир. Іван Кузьмович призначається помічником майстра, а нам мусять поставити іншого. Останнім часом у нашій бригаді з'явилися нездорові явища і ми порядком самокритики мусимо їх викрити зараз. Товариші, ударна бригада мусить бути зразком свідомої дисципліни. Що ж собою являє ударна бригада імени т. Сталіна? Скільки ми маємо прогулів за останні дві декади, — сім? а спізнень? — два, а наслідком такої роботи — повторного ремонту? — теж два випадки. Це ж ганьба! Замість того, щоб непереможно посуватися вперед, нашим кращим ударникам перешкоджають якісь псевдоударники, шкурники, літуни й опортуністи, а в наслідок — недовиконання транфінплану, вихід із строю паротягів тощо.

— В третьому вирішальному році, коли завершується фундамент соціалізму, робити за системою «тяп-ляп», або на «чорт з ним» — значить явно шкодити.

— Треба щоб очі рогом лізли, — вставив Лусь.

— Який це тобі дурень сказав? Митрофан Юхимович, ще коли я був у нього за підручного, говорив: «Мое требование — работай гарно. Раз ты сознательный, так там, де не доскачеш, рачки долізь». Це настанова справжнього будівника соціалізму.

— Товариші, — не заспокоювався Лусь, — мені теж сю ніч снівся соціалізм: усього много, сала, масла і других делікатесів хоч одбавляй, а коли прокинувся, так окрім сальної мечти нічого не оказалось.

— Дурний не спить, а все йому сниться, — сказав Митрофан Юхимович. Сальники треба в твоїй голові змінити, тоді й циліндр краще працюватиме.

— Може тобі сниться й цар батюшка, — запитав Стоян — викладай уже все начисто. Мовчиш? Яка ж причина, товариші, що в ударній бригаді знаходять собі місце такі от підголоски опортуністів, як Лусь і інші нездорові явища? А перша причина, що ударні бригади формувалися не за принципом підбору, а за чергою заявок. Я гадаю, що ми зробимо тільки послугу загальній справі, коли порушимо цей порядок і покладемо початок формуванню бригад за любовним підбором. Тоді вже, товариші, почесне ім'я тов. Сталіна автоматна бригада не буде плямувати. Ми на ділі доведемо, що не тільки виконаємо, а й перевиконаємо.

— Хоч і в...сь. — Лусь, викрикнувши вульгарне слово, чекав на загальну підтримку і першим засміявся, але Стоян відповів раніше:

— Хто на втори слабкий, як, приміром, Лусь — може й це трапитися.

Гостра відсіч дійсно викликала загальне задоволення.

Надійшов Шийка, бригадир.

— Ти до чого ведеш, конкретно?

— Конкретно? Я пропоную нарешті зробити, як каже Митрофан Юхимович, чистку ударної бригади і на твоє місце... ти скоро нас покидаєш?

— Скоро.

— Так от, на твоє місце, Іване Кузьмовичу, на бригадира висунути свого кандидата, який би був душею і тілом з нами, з бригадою.

— Спізналися, хлопці.

— Чому?

— У вас уже є на моє місце. А потім це не ваша справа. Не розводьте партизанщини. Є адміністрація, парторгани і профоргани і вони подбають про це самі.

— А ми знову «моя хата скраю...» — сказав Митрофан Юхимович.

— Знаємо все це, Іване Кузьмовичу, а дбати за якість бригади це обов'язок кожного свідомого робітника.

— Тільки не так, як ви хочете.

— Це обмін нашими думками, наша виробнича нарада, але ми будемо просити і профі і парторганізації з цими думками погодитись і підтримати кандидатуру перед адміністрацією.

Майже всі ствердили цю пропозицію одним словом:

— Правильно.

— Кого ти, Стояне, пропонуєш?

— Ось він іде, — сказав Шийка.

Од дверей біг клишоногий Олекса Надутий.

— Чого ви тут зібралися? — викрикнув він зовсім не властивим йому тоном. — Іване Кузовичу, майстер приказав, щоб ви зараз передали мені бригаду, а потім до нього з'явилися.

Шийка вискалив зуби, ніби говорячи: «а що, не я казав». На робітників ця звістка вплинула по-різному: Лусь і Потягайло, а за ними і ті, що поділили премію, привітали це лясканням у долоні:

— От і все. Розходься, хлопці!

Частина робітників, особливо старіших, почали показувати спини. Інші тупцялися ніяково на місці і тільки невеличка купка зняла свій голос.

— Куди ж ви?

— Уже й забули, про що тут говорилось.

— На поїзд?

— Встигнете!

Стоян тривожно зирнув на Митрофана Юхимовича, що, докірливо похитуючи головою крізь окуляри оглядав то одного то другого. Кінець-кінцем він кивнув підборіддям:

— Ану, дай мені. Куди то ти, Лука? Нам з тобою, здається, по дорозі, почекай, та й ви всі почекайте. Хіба Стоян не правду сказав, що раз товариші записуються свідомо до бригади, так вони свідомо будуть стояти й за честь своєї бригади?

— Правильно! Правильно!

— А ви тільки що погодилися, що треба, врешті, зробити чистку? Погодилися. Так хто ж її мусить робити? Надутий? Самим треба робити, товариші, і що скоріше, то краще.

— Ну й давайте,—загомоніли робітники, повернувшись на голос Митрофана Юхимовича назад.

Тепер знов заговорив Стоян:

— Я все таки пропоную визначити попереду кандидата на бригадира. Для Надutih знайдуть бригаду якраз по них.

— Кого ж ти пропонуєш?

Очі всіх застрибали по слюсарях вищих розрядів. Їх було троє: Митрофан Юхимович, Лука Терентьович і Стоян.

— Кого? Ось,—і він обернувся до Митрофана Юхимовича,—сорок три роки виробничого стажу і жодного прогулу чи провини.

Митрофан Юхимович зніжковів і двома пальцями поправив окуляри в нікльованих обідках.

— Товариші,—сказав він,—питання про кандидата ми поставити мусимо перед органами, бо, справді, що то за робота з людиною, коли вона тобі не до серця. Про це я давно вже говорю. Питання ми це мусимо зняти, безперечно, тільки не про мене: літа мої вже в ноги вдаряють, а ось Серьожа Стоян свіжий, молодий і заганя мене на соцзмаганні в піт. Де ви кращого знайдете бригадира?

— Ні, Митрофане Юхимовичу, вас ще ніхто

не доскочив і кількістю, і якістю: вам вести й перед. Я першим запишусь до такої бригади.

— Оце й буде чистка.

— Ні, стривай, — посунувся на середину сивий уже слюсар, Лука Терентьович, — раз на те пішло, так першим і почесним, — він висунув до столу скручений палець, — запишемо нашого ватажка і першого більшовика, товариша Сталіна.

Очі в робітників засміялися, зуби заблїмали білими разками і вони, задоволені з такої думки Луки Терентьовича, з піднесенням заляскали.

— Правильно, Терентьовичу, правильно, а себе пиши другим.

— Ну, що ж, — штучно поводячи плечима з картузом, насунутим на самі очі, наблизився Лусь, — а мене пиши третім. — Далі він, все ще ламаючись, скривив губи: — раз така воля народу. Тільки, щоб бригадиром був Надутий.

Стоян, що складав справжній список, зірвав із столу аркуш.

— Чекай. Про тебе ще побалакаємо. Ми вже говорили: ударна бригада має бути, як один організм, а хто званіє ударника носив тільки для книжки, нехай собі шукає іншої бригади, а декому буде і в депі не місце.

— Ви як думаете товариші?

— Хто мав по декілька прогулів після «америки»¹⁾ — не приймати.

1) „Америкую“ прозивали знеособлену їзду.

— Таким не місце в лавах ударників. Їх треба викривати, як унутрішніх ворогів.

— Позбавити звання, бо вже догани їм у звичку стали.

— І я, товариші, — такої думки, — сказав Митрофан Юхимович, ударна бригада — це справа серйозна, більшовицька: з честю маємо діло, а тут не у всіх вона ще в пошані. Ще багацько вовків у овечій шкурі.

— Митрофане Юхимовичу, — ображено заволав один із слюсарів, — так я ж прогуляв через хворобу.

— Про тебе, Максиме, мови не буде.

— А нам, значить, на викинштейн? — спитав Потягайло. З його обличчя зникло зухвальство, а натомість заступила розгубленість.

Олекса Надутий, уже з ключами від шафи, підійшов до гурту і деякий час вслухався мовчки, нарешті зухвало спитав:

— Може й мене не приймете до моєї бригади?

Стоян спокійно відповів:

— До твоєї бригади — не знаємо, а до нашої, ударної — побалакаємо в іншому місці.

Надутий тепер уже засміявся на всі зуби:

— Ходім, — сказав він до Луся, — вони тільки сьогодні такі широкі, а завтра, як буде наказ, побачимо.

Коли їх спина зникли за паротягом, Потягайло ще трохи потоптався і теж почовгав за ними.

— Більше ніхто не тікає? — запитав Митро-

фан Юхимович, — так я ще ось що скажу. Оце нас залишилося тут двадцять два, так коли працювати справді, по-ударному, більше нам у бригаду й не треба. А працювати, товариші, треба так, щоб і сам про себе і кожен про тебе сказав, що працюєш гарно. Взяти, приміром, соцзмагання, ну, от змагається зо мною Стоян, а Лука там з Мотренком, наша бригада з Ворошиловською та й уже. А чому так мало? Бо частина звикла думати, я вп'ять скажу, своє зробив, а далі «моя хата скраю»... а частина просто, мабуть, слабкенькі.

— Як?

— Розумом не вийшли.

— Хто?

— Хоч би й ти, Іване. Григор же тебе в роботі із заплющеними очима обжене.

Григор, що часто пас задніх, почувши до своєї персони увагу, враз підійняв голову:

— А то ні? Ще й Миколу посадю. Я тільки тихий, а зачепи мене.

— Подивимось, — протяг вражений Микола. — Стояне, запиши, з завтрішнього дня починаємо.

— І мене, — додав Іван.

— Там ще Гнат похвалявся.

— Не похвалявся, а, справді, викликаю Луку Терентьовича.

Лука Терентьович крехнув.

— Ану, давай кісточки розправлю.

Стоян, ховаючи задоволену посмішку, хутко строчив на папері їхні прізвища.

— Для чого це робиться? — продовжував Митрофан Юхимович, коли Стоян поставив крапку. Для того, щоб показати свою удаць, повеличатися? Коли хто так думає, той помиляється. Соцзмагання — це п'ятирічка за два з половиною роки, за три. Ось, товариші, коли ми це візьмемо собі в голову, зрозуміємо, тоді Сталінська бригада автоматників, справді, буде працювати по-сталінському. А Потягайлам та Лусям це ще трудно зрозуміти.

* * *

Пропозицію, що її висунула автоматна бригада про спеціальний добір ударників, підхопили інші бригади. Партосередок не тільки не заперечував, а навіть допоміг провести це в життя. До остаточного погодження з адміністрацією, Шийка залишався ще на посаді бригадира, а Лусь, Потягайло й Надутий з похнюпленими носами стояли біля тих же верстатів, але їхні прізвища вже красувалися у депівській газеті під заголовком: «Таким не місце в лавах ударників». Робкор закінчував замітку вимогою: «Поставити цю справу на товариський суд і не дозволяти їм більше ганьбити лави ударників».

Ось чому Митрофан Юхимович був такий здивований, коли довідався, що паротяговий майстер підготувати смока для випробування його защільників доручив Лусеві, який до того ж ще й поділив з Надутим премію. Це його більше за все непокоїло, проте свого на-

строю він нікому не показував. Навіть не сказав про це Колі, своєму «консультантові», як він жартома називав його. Тільки вранці, збираючись в депо, мимохіть сказав матері:

— Підсунули мені Луся защільники пробувати.

Зовсім сива його мати, перебираючи в покручених пальцях в'язальні шпиці, відчула в його голосі тривогу й учасливо спитала:

— Це з тих Лусів, що з міддю у вас спіймалися торік?

— З тих, мамо.

— А ти сам пильнуй, сину.

Це залишався єдиний спосіб уникнути несподіванок.

На залізничному мосту автобус, в якому їхав Митрофан Юхимович з виселку, наскочив на селянську підводу і відчахнув від воза заднє колесо. Селянин-хурман, що віз крам до кооперативу, зажадав від шофера повернути йому збитки, а до того ще й дати посвідку до кооперативу про побитий посуд. Все це відібрало більше за чверть години і Митрофан Юхимович трохи спізнився в депо, де спозаранку мали розпочати спробу. Це його знервувало до того, що він відчув, як в колінах трясуться ноги. Ще на будці він скинув кепку й рукавом витер зопрілий лоб. Струмочки поту лоскотали його й поза вухами. Весь червоний Митрофан Юхимович на початку забіг в свою бригаду, щоб попередити бригадира, а потім, бігти вже в чотирикутне депо.

— Лусь давно пішов? — кинув він це на ходу.

— Он він, — указав в куток Стоян.

Почуття теплої подяки за його товариський вчинок проступило на лиці і Митрофан Юхимович дружньо сказав:

— Так ходім, Лусь, а то мене автобус затримав.

Булькатиий Лусь обернувся і не зовсім приязно відповів:

— Встигнеш, старий, з козами на торг.

— А може там чекають?

Лусь цинічно скривив губи.

— Почекають та й підуть. Я ще не зготовив. На завтра буде.

Смок робиться один день. Лусь уже вбив на нього два дні. Митрофан Юхимович почервонів, але стримався й мовчки відійшов до свого верстату.

Тільки на третій день на ранок паровик був, нарешті, заправлений. Біля паротяга зібралася комісія з представників: від робітників — слюсар, якого Митрофан Юхимович не знав, від адміністрації — другий замісник начальника депа, один представник від технічного персоналу — інженер з ІЗУЛ'у й машиніст наставник. Защільники вирішили випробувати на двох паротягах, один мідний на двох конусах, а другий з олив'яно бабітового набору кілець; а корпуси їх залізні.

Інженер з ІЗУЛ'у здивувався:

— Щось подібне було вже в Бюрі. От, дійсно,

великі ідеї носяться в повітрі. — І він, задоволений з наведеної чужої думки, на цьому закінчив свій інтерес до винаходу.

Олекса Надутий був сьогодні вихідний, але теж прийшов. Почувши слова інженера він занепокоївся і, щоб відвернути увагу інших, почав голосно розповідати якийсь анекдот. В бригаді, що прислали прийняти паротяг і виїхати з ним під поїзд, прийшов машиніст Редька.

— Чим порадуєш, старина? — звернувся він до Митрофана Юхимовича, ще здалеку простягаючи йому руку.

Митрофан Юхимович любив побалакати з Редькою, але зараз тільки сказав:

— Давай починати.

— Давай.

Машиніст Редька заліз до будки, звиклим оком оглянув запобіжні заглушки, глянув на рівень води в трубці, зазирнув у паливню, перевірів нагрівач води; все було на справі; і він взявся за ручку вентиля смока Вестінгаузого гальма і за звичкою звів очі до манометра, але стрілки не ворухнулися. Він крутнув ще раз в один, у другий бік, але смок мовчав.

Редька машиніст здвигнув плечима, ще раз глянув на біле око манометра і вже тільки після цього на Митрофана Юхимовича. Зирнув він коротко, ніби відчував якусь незручність, що так хутко закінчилася спроба.

— Що таке? — тривожно запитав його Митрофан Юхимович з долівки. — Пускай!

— Пара не йде.

Олекса Надутий ніби на те тільки й чекав:

— Що ж там. Навдосконалив?

— Вентиль не робить.

Митрофан Юхимович видрався до машиніста, зирнув на манометр, на вентиль і жовна заходили на широких вилицях.

— Зовсім? От тобі й маеш.

Голова комісії, другий замначдепа, наморщив чоло:

— Значить, гасити паровика треба?

Потім він одійшов до комісії і, після декількох слів, дав розпорядження викликати слюсарів для ремонту вентиля. Паровика погасили. Бригаду одіслали назад.

Хоч справа була зовсім не в удосканаленні, але Олекса Надутий стояв з виглядом переможця і так, щоб чула вся комісія, тоном, що брав під підозру саме якраз удосконалення, протяг «та — ак» і, штучно вихиляючись, клишоного попростував із депа. Митрофан Юхимович знав, що він піде зараз на поточний ремонт і там це «та—ак» протягне ще виразніше.

Комісія, порадившись, теж пішла з депа. Зостався сам Митрофан Юхимович із слюсарями. Його настрій видавали гострі, мов сіре скалля, вилиці на широкому лиці. Він весь час мовчав і тільки стежив, щоб хоч на цей раз вентиль був зібраний правильно.

За дві години знову заправили паровик, підняли пару і знову викликали бригаду для виїзду під поїзд. Той же машиніст Редька проробив

ті самі маніпуляції і за тою ж самою чергою, що й перший раз, взявся за ручку вентиля.

Митрофан Юхимович насупив брови і весь обернувся в слух. Машиніст Редька ще раз смикнув ручку, зирнув на манометр, знову на ручку і підійшов до вікна.

— Ну, тепер смок не робить.

— Знову? — запитав голова комісії тоном, в якому ніби чулось: «ну, це вже пробачте, це вже загалом пробачте». — Гасить паровика! Не поступає пари? Оригінально.

— Щось, мабуть, в розподільнику, — сказав Редька, — вентиль робить.

— Оригінально, — повторив голова комісії. — Будемо перевіряти?

Комісія не знала, як поводитися в такому випадку і ніяково позирала на масний смок, що притулився збоку паровика.

Митрофан Юхимович починав дратуватися. Червоний, з запітнілими окулярами на носі, ніби почувавши провину за весь паротяг, він хутко подерся на паровик.

— Посилайте по слюсарів!

Бригада знову пішла, а на її місце прийшли ті ж самі слюсарі. З ними знову zostався сам Митрофан Юхимович. У нього почала закрадатися підозра, що Лусь не дарма працював над смоком не день, а цілі два дні, особливо, коли виявилось, після розборки смока, що скалка сторчового розподільничка коротша, ніж їй треба бути, на цілі 12 міліметрів. Отже, смок з такою скалкою, звичайно, не міг робити.

Слюсарі, що знали Луся, весь час крутили головами. Нарешті, один, запалюючи цигарку, крізь дим сказав:

— З такого гада олію треба бити. Десять чоловіка відірвати од роботи на цілий день.

Нарешті, була одремонтована верхня покришка, замінена скалка і смок почав робити, але слюсарі на цей раз уже від паротяга не пішли.

— Знову ж будете присилати, — пояснили вони: — після Луся ще знайдеться, що робити.

Робота знайшлася за три хвилини. Смок робити почав, але повітря зовсім не накачував.

На цей раз завжди спокійний і витриманий Митрофан Юхимович, важко дихаючи, стукнув кулаком по обшивці паротяга і губи його виразно прошепотіли декілька слів, від яких він же перший почервонів. Це, мабуть, трапилось для нього зовсім несподівано, бо він враз замішався і вже постійним своїм приглушеним голосом проговорив:

— От народ. Ну, навіщо це?

Прогули гудки на другу зміну. Митрофан Юхимович почекав, доки слюсарі розібрали повітряний смок, і переконавшись, що всі хлипаки в повітряному циліндрі несправні і що знову походив біля них Лусь, вирішив навідатися до своєї бригади, що, напевно, вже розходилась, але в цей час вона майже вся, на чолі з Серьожою Стояном, з'явилась на проході. За ним в білому картузі на потилиці і з круглим животом, обвислим на тоненький пасок, ішов

з постійною посмішкою на червоних губах Шийка.

— Бригадира свого виручати йдемо, — гукав Стоян, — а то Надутий, Митрофане Юхимовичу, вже поховав вас.

Митрофан Юхимович, що весь день не розводив міцно зціплених щелепів, по-дитячому посміхнувся:

— Може й Лусь прийшов?

— І не прийде: уже перевели їх всіх до будьонівців. Попрощаються з книжками. А тут що у вас?

Митрофан Юхимович ткнув пальцем на Вестінгаузів смок.

— Третій раз розбираємо: то вентиль, то розподільник, а тепер он хлипаки. Ну й ядний же. Цю справу треба поставити в Цехкомі.

Стоян з підведеними сажею очима враз спалахнув.

— Так його за це до суду. Це ж справжній злочин, це, — він замахав руками. — Хіба це робітник? Шкура, а не робітник. Сьогодні ж його треба вигнати з депа.

— Ану, давайте я пошепчу біля них, — сказав Шийка і виліз на паровик до циліндрів. Слюсарі охоче поступилися перед помічником майстра.

Ремонт хлипаків закінчився хутко, бо кожен із бригади намагався взяти в цьому хоч якунебудь участь. Андрійко, що був колись за чорнороба і теж прийшов з бригадою, стояв увесь час осторонь, ніби намагаючись не заважати старшим товаришам. У руках під нігтем він

тримав замітку в газеті «Депо» під заголовком: «Бригада ім. тов. Сталіна дійшла зламу». Андрійко хотів її якнебудь показати Митрофанові Юхимовичу, але в останню хвилину завагався, нарешті, вибрав зручний момент, коли всіх увага була звернена на випробовування смока, підійшов до нього і якимось збоку ткнув у руку яблуко. Митрофан Юхимович, мабуть, не зразу зрозумів — кліпнув на нього через окуляри.

— То антонівка, — промовив замішано Андрійко, — та попробуйте: ви ж не приходили обідати.

Митрофан Юхимович лише зараз згадав, що він ще не обідав і не снідав. Від яблука в нього під язиком забреніла жилка. Він переломив його поміж пальцями на дві половинки і одну повернув Андрійкові.

— І ти з'їж, щоб скорше на майстра виріс.

У паровику тим часом знову підняли пару, знову з своєю бригадою прийшов Редька і зробив всі ті ж самі маніпуляції і за тією самою чергою. На цей раз стрілки заворушилися на білому оці манометра і побігли по рябому обідку. Червона стрілка головного повітряного резервуара дійшла до 6,5 атмосфер, чорна — показувала тільки чотири.

* * *

Митрофан Юхимович, разом з машиністом, перевірів головний повітрохід, який теж пере-

пускав повітря, і вовтузився біля нього, аж доки чорна стрілка не витиснула п'ять атмосфер. Після цього Редька-машиніст визирнув у вікно й задоволено крикнув:

— Чуєте? Тепер на большой палець пішло. Кладіть пломби.

Комісія, що нетерпляче чекала на закінчення цієї процедури, для ока потинялася ще декілька хвилин, потім запломбувала покришку смока і з полегкістю покинула депо, коли вже була шоста година вечора.

Митрофан Юхимович, не менш задоволений, ніж комісія, випровадивши паротяг на колію під поїзд, стомлений, але з почуттям скинутого з своїх плечей тягара, що мулив йому більше як рік, трохи перевалюючись, не поспішаючи, пішов до зупинки автобуса, де місяць тому зустрів у черзі Осоружного.

— А що ти скажеш, Осоружний, через два місяці, коли знімемо з смока пломбу? — проговорив до себе Митрофан Юхимович, — скажеш:

— Це зовсім не те?

— Ні, громадянине Осоружний, це якраз те, що нам треба.

За наслідки тепер він не боявся.

— Це якраз те, що нам треба, — ще раз проказав уже вголос і провів за звичкою двома пальцями попід нижньою губою, — а от таких, як ти, нам дійсно не треба. Хоч би й у кошик, то не шкода. А що ти скажеш, як я завтра принесу ще нову заявку на прилад промивати труби.

Його прилад давав можливість промивати у нагрівачі води кожну трубку окремо. Таким способом досягалося цілковитої вивірки батарей.

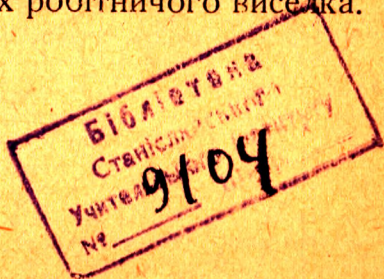
— А принесу, обов'язково принесу.

Заглибившись думками у своє нове вдосконалення, Митрофан Юхимович не помітив, як автобус доїхав до кінцевої зупинки, де вже треба було сходити. Біля зупинки осторонь стояв Коля і, мабуть, від довгого чекання, задубів. Він, ще по-дитячому, запитливо і з тривогою визорився на батька і, спіймавши, як той ледве помітно здригнув кутиками своїх губів, посміхнувся на весь рот і вже зухвало сказав:

— А що, батьку, трудно будувати соціалізм? Мені Андрійко все вже розказав.

— А що б то, синку, й за соціалізм був, коли б він з неба упав, — накидаючи на плечі задубілому Колі свій засмальцований піджачок, відповів Митрофан Юхимович і зачовгав по примружених заулках робітничого виседка.

Харків, 1931 р.

К 770

ІБ ІНУС

9104

Видання № 80. Папір ф. 72 × 104 — 40 кг. 1¹/₂ пап. арк. 1 пап. арк. 86.000 літер.
Здано в роботу 23-ІІ—34 р. Підписано до друку 26-ІІІ—34 р. Уповноважений Го-
ловліту № 7799 (254). Зам. № 383. Тираж 25 000. Київ 6 друк. УПП ДВОУ, Сінний
майдан 14.